

KRUH PŘÁTEL ČESKÉHO JAZYKA

upřímně zve všechny své příznivce i nové zájemce
o problémy a taje českého jazyka na přednášky

j a r n í h o b ě h u r o k u 2 0 2 5

19. 2. Jiří Hedánek (překladatel a šéfredaktor čas. *Theologia vitae*)

O překládání Bible: zkušenosti a výhledy

Třetí díl série o překládání Bible do současné češtiny. Na první přednášku (2022) o motivech a cílech Bible21 a Českého studijního překladu navázala obecnější (2024) o významech a stylistice. Ve třetí se dříve zmiňovaná hodnotící kritéria aplikují na konkrétní zkušenosti z typově odlišných překladových projektů s otázkou, jak se z nich prakticky poučit pro budoucí translace. Přednášející se dotkne účelu, složení týmu, jazykových, žánrových i technických otázek, pomocné literatury, financování i toho, jaké nároky oproti minulosti bude asi klást překládání Bible v blízké budoucnosti. Nakonec nastíní svou představu specializovaného vysokoškolského oboru. Na případné otázky ohledně stavu a výhledů ČSP i B21 bude prostor v závěrečných dotazech.

26. 2. Veronika Sladká (Knihovna Akademie věd České republiky, v. v. i.)

Nejnovější poznatky z výzkumu typografie ivančických tisků jednoty bratrské (1562–1578)

Zajímá vás, jak se čtenáři v 16. století orientovali v textech bez moderních typografických prvků? Co jim pomáhalo najít důležitou pasáž, konkrétní část na stránce nebo se rychle vrátit k určitému místu v knize? A jaké čtenářské pomůcky se objevovaly v textech, které měly zásadní význam pro liturgickou praxi a osobní zbožnost? Přednáška představí nejnovější poznatky z detailního průzkumu tištěné produkce jednoty bratrské, zakázané protestantské komunity, která v letech 1562–1578 provozovala v moravských Ivančicích nejstarší institucionální tiskárnu v českých zemích. Na konkrétních příkladech ukáže, jakou roli v raněnovověké knize, a zvláště v ivančických tiscích, hrály ozdůbky, rubriky, ukazovací ručičky a další vizualizační prvky.

5. 3. Marie Štěpánová (Ústav jazyků a lékařské terminologie 3. LF UK)

Čeští krajané v Bosně a Hercegovině: uchovávání jazyka a kultury předků

České jazykové ostrovy v Bosně a Hercegovině patří mezi badateli i širokou veřejností spíše k opomíjeným. Čeští krajané, kteří si i přes sekundární migraci (z Volyně) či terciární (do větších sídel či do zahraničí) zachovali i po zhruba 150 letech mimo území českých zemí zvyky, písně, tance i jazyk svých předků, vzhledem k výrazné asimilaci a neodvratitelnému demografickému vývoji postupně mizí. Prezentace založená na řadě výzkumných cest (2016–2023), při nichž byli vyhledáváni poslední mluvčí češtiny, potomci Čechů usídlených v Nové Vsi a Mačině Brdě v letech 1894–95 (po předchozích zhruba dvou dekadách života na Volyni), se věnuje faktorům, jako jsou média, školství, výchova v rodině, náboženství, spolkový život, politika aj., které podle zkušeností respondentů mohly působit negativně či pozitivně na užívání, uchovávání a mezigenerační předávání zděděného jazyka. Přednáška využívá autentických ukázek z vlastního rozsáhlého korpusu asi 200 hodin nahrávek se šesti desítkami mluvčích.

12. 3. Anna Michalcová (oddělení vývoje jazyka ÚJČ AV ČR)

Bible cisterciácká (1456) jako pramen k poznání staročeské kvantity

Přednáška se zaměří na Bibli cisterciáckou z roku 1456, významný pramen třetí redakce staročeského biblického překladu, která pochází z 2. desetiletí 15. století. Třetí redakce se vyznačuje snahou o co nejpřesnější překlad z latinské Vulgáty, projevující se důrazem na věrné zachování významové a syntaktické struktury originálu. Bible cisterciácká poskytuje cenný materiál nejen pro analýzu samotného překladu, ale i pro poznání dobového jazyka. Její detailní zápis diakritickým pravopisem umožňuje zkoumat pravopisné jevy v kontextu tehdejších písařských zvyklostí a nabízí cenné poznatky o způsobu zaznamenávání tehdejší výslovnosti. Zvláštní pozornost bude v přednášce věnována otázce kvantity samohlásek, která patří k nejméně prozkoumaným oblastem historického vývoje češtiny a jejíž značení bylo v dřívějších obdobích často nekonzistentní.

19. 3. Tilman Berger (Slavisches Seminar, Philosophische Fakultät, Universität Tübingen)

Češi na tubinské univerzitě v raném novověku

Univerzita v Tubinkách byla založena v roce 1477 hrabětem Eberhardem s přídomkem „im Barte“, který se v roce 1495 stal prvním vévodou Württemberska. I když toto vévodství patřilo mezi menší členy říše, univerzita přilákala studenty z jiných krajů, mimo jiné z Čech. Přednášející podá přehled o zhruba 50 studentech, kteří tu studovali mezi lety 1477 a 1648, a promluví podrobněji o třech osobnostech, o matematikovi a muzikologovi Erasmovi Hořickém († 1533), o šlechtici o vojákově Vilému Janovském z Janovic a Klenova (1489–1562) a o lékaři a profesoru medicíny Janu Plachetském (1574–1635). A také o tom, jak se dostal exemplář prvního vydání Kralické bible do tubinské univerzitní knihovny...

26. 3. Jan Čermák (Ústav lingvistiky FF UK)

K překladu anglického aliteračního verše do češtiny

Na materiálu staroanglického eposu *Béowulf* (rukopis kolem r. 1000) a stredoanglického rytířského románu *Pan Gawain a Zelený rytíř* (rukopis z poslední čtvrtiny 14. století) ve vlastních překladech přednášející vyloží, jak se v možných překladatelských postupech projevuje vliv rozmanitých strukturních rozdílů mezi historickou angličtinou a současnou češtinou, vliv jazykového vývoje od staré angličtiny (c. 700 – 1100) do angličtiny střední (c. 1100 – 1500) a vliv literárně-historického vývoje od hrdinské epiky k rytířskému románu.

2. 4. Radka Ranochová (Praha)

Znaková řeč mnichů ve středověku a dnes

Středověcí mniši chtěli zachovávat ticho. Jako každý člověk byli ale nuceni občas komunikovat. Co s tím? Znaký! Slyšitelná a hlavně viditelná znamení se od 11. století šířila benediktinskými i cisterciáckými kláštery a k potěše historiků po sobě zanechala stopy v podobě katalogů znaků vypadajících jako výkladové slovníky. Gesto a jeho popis. A to i z českého prostředí. V první části večera shrneme nejdůležitější informace o této formě komunikace mezi mnichy a mniškami, o výhodách i nevýhodách používání znaků i o způsobu interpretace dostupných středověkých a raněnovověkých pramenů. Opravdu mohou být katalogy znaků oknem, které nám otevírá svět středověkého kláštera? Jak chápat slova, která v katalozích zachycena jsou, ale také ta, která v nich chybějí? Ve druhé části večera se ponoříme do praktického nácviku a užívání znaků ve snaze najít v gestech nějaký systém. Pomůže nám jeden klášter trapistek, jehož sestry znaký používaly ještě ve 2. polovině 20. století a mnohé je stále mají v živé paměti.

9. 4. Václav Maidl (Klíneček)

Jan Nepomuk Štěpánek / Johann Nepomuk Stiepaneck. Na pomezí českého a německého divadla raného 19. století (na základě korespondence)

Z českého pohledu vnímáme J. N. Štěpánka především jako překladatele, divadelního autora a dramaturga, který se zasloužil o provádění českých her ve Stavovském divadle. Ve světle dochované korespondence, jež se vztahuje zejména k období jeho spoluúčasti na vedení Stavovského divadla, se Štěpánek jeví jako průsečík divadelního života střední Evropy, který soustřeďoval podněty z Vídně, Mnichova, Berlína, Drážďan, Vratislavi, ale i např. ze Lvova. Současně byl však také samozřejmě v kontaktu s autory a účinkujícími z českých zemí. Z množství drobných detailů obsažených v korespondenci se tak skládá plastický obraz každodenního provozu první pražské scény ve 20. a 30. letech 19. století.

16. 4. Anton Markoš (katedra filosofie a dějin přírodních věd PŘF UK)

Život: Jazyková metafora?

Po 15 letech se vrátím ke sborníku *Jazyková metafora živého* a pokusím se o nové otázky, které vyvstaly od té doby. Jde hlavně o tři otázky: (1) Pokud je DNA textem (a nejen

programem nebo databází), pak *kdo* (nebo snad *co*) je jeho čtenářem nebo interpret(ant)em? Sám budu tento pohled prosazovat. (2) Pokud se shodneme na textu a čtenáři, lze i v tomto případě metaforu „text-čtenář“ rozšířit i na texty definované *sensu* Lotman, tedy na útvary a znaky jiné, než jsou lineární posloupnosti znaků? (3) Mění se v průběhu evoluce interpretace „textů“ (viz bod 2), genetických nebo jiných, tak jak se s časem může měnit interpretace pramenů z historie lidské? A využívám ještě *product placement*: budu se často odvolávat na nedávnou knihu Horský & Markoš: *Pohyby semen a tvarů*.

23. 4. Lucie Jílková – Helena Özörencik (oddělení stylistiky a sociolingvistiky ÚJČ AV ČR)

K výzkumu jazykové krajiny v České republice

Výzkum nápisů ve veřejném prostoru, tzv. jazykové krajiny (linguistic landscape), je jednou z novějších sociolingvistických disciplín. V české lingvistice se zatím zaměřil především na otázky vícejazyčnosti. Přednáška shrne obecné poznatky o jazykové krajině a s využitím aktuálních fotografií představí další možná témata jejího výzkumu v České republice: distribuci variet a variant češtiny, multimodalitu a jazykový management. Přednášku zakončí úvaha o využití poznatků z výzkumu jazykové krajiny při popularizaci bohemistiky a sociolingvistiky.

30. 4. Ondřej Vinš (Ústav bohemistiky pro cizince a komunikace neslyšících FF UK) Černý humor v české literatuře a Ludvík Aškenazy: předběžné poznámky

V příspěvku se zaměříme na existující – a značně terminologicky rozrůzněné – teorie a koncepty komiky a humoru v českém i zahraničním mezioborovém kontextu. Následně se s jejich oporou pokusíme o zmapování sémantického pole (černého) humoru v díle Ludvíka Aškenazyho (1921–1986). Smějící se bestie všech zemí, spojte se!

7. 5. Jan Bílek (katedra českého jazyka a literatury PedF UHK) Pátečníci známí i neznámí

Pátečníci byli nevelkou volněji soukromou skupinou asi šedesáti českých intelektuálů, dodržující určité zvyklosti, kterou sdružil spisovatel a novinář Karel Čapek (1895–1938) v letech 1924–1938 v Praze, v místech svého bydliště, kde se společnost setkávala vždy v pátek v pozdním odpolední. Jejich zakladatelské jádro tvořili spisovatelé a patřili mezi ně i jazykovědci. Existence pátečníků byla výrazem úrovně sebevědomé demokratické části intelektuální české střední občanské vrstvy první třetiny 20. století identifikované s Československou republikou a jejím demokratickým politickým systémem.

14. 5. Rudolf Vévoda (Praha)

Jaroslav Seifert v hledáčku Státní bezpečnosti

Přednášející PhDr. Rudolf Vévoda (*1964) vystudoval v 80. letech brněnskou filosofickou fakultu, kde pod vedením Milana Suchomela obhájil rigorózní práci na téma „Jan Skácel a česká básnická tradice“. Po svém odchodu do Prahy pracoval většinou jako učitel, vědecký pracovník a archivář (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Národní archiv ČR, Ústav pro studium totalitních režimů). Ve své vědecké práci se věnuje nejnovějším českým a polským dějinám a dějinám křesťanství. V r. 2021 obdržel ocenění účastníka 3. odboje / protikomunistického odporu. Předmětem přednášky proto nebude básnické dílo J. Seiferta, jeho analýza a proměny, nýbrž básníková složitá koexistence s komunistickým hnutím a s poučnou státněsocialistickou diktaturou. Vévoda vychází převážně ze studia rozsáhlého nobelistova osobního svazku, uloženého v Archivu bezpečnostních složek, který na něj od 50. let vedla StB. Tato dekáda byla obdobím prvního zvýšeného zájmu tajné policie o jeho osobu a činnost, druhým pak období po Chartě 77. A jaké sofistické hry rozehrála poté, co básník v Orwellově roce obdržel Nobelovu cenu za literaturu? I na to na našem prosincovém setkání přijde řeč.

Přednášky se konají vždy od **18.00** hodin (přesně) v místnosti č. **18** Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, náměstí Jana Palacha 2, Praha 1.

Bližší informace o činnosti KPČJ na adrese:

<http://ucjtk.ff.cuni.cz/kpcj>